

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА

АРТИМОНОВА Тетяна Петрівна

УДК (124.5: 141.7)

**ЦІННІСНИЙ ДИСКУРС СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ
В ПЕРІОД РИНКОВИХ ТА ДЕМОКРАТИЧНИХ
ТРАНСФОРМАЦІЙ**

09.00.10 – філософія освіти

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філософських наук

Київ – 2011

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі соціальної філософії та філософії освіти Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник – доктор філософських наук, професор, член-кореспондент НАН України
Андрущенко Віктор Петрович,
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, ректор.

Офіційні опоненти: доктор філософських наук, професор
Вашкевич Віктор Миколайович,
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, професор кафедри управління та євроінтеграції;

кандидат філософських наук,
Кільова Ганна Олексіївна,
Адміністрація Президента України,
заступник Керівника управління з питань звернення громадян.

Захист відбудеться «03» червня 2011 р. о 15.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.16 Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий «30» квітня 2011 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н.В. Крохмаль

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження проблеми ціннісного дискурсу студентської молоді обумовлена необхідністю формування відповідей на виклики, які сьогодні делегує студентській молоді дійсність – економічні, політичні та соціокультурні зміни як всередині країни, так і на міжнародному рівні. Студенти – активно-творча група молоді, яка не тільки знаходиться в центрі всіх суспільних трансформацій, але й у багатьох випадках є їх провідним суб'єктом. Досить згадати недавні події у Греції, Франції, Великій Британії і, навіть, Австрії, щоб упевнитись у тому, що жодна із суспільно значимих подій не відбувається без участі студентів. Справедливим є ця теза й для України. Спроба, скажімо, ввести не обґрунтовані платні послуги, викликали бурю протесту студентської молоді, що вилилось у масові демонстрації як у Києві, так і в інших містах держави. Продовжуючи традиції «майданної демократії» часів «Леоніда Кравчука», студенти не просто «прохали» Уряд ввести ті чи інші зміни; вони – «вимагали», причому цілком мотивовано й переконливо. Все це засвідчує про зростання активності студентів, особливо в тій частині, де зачіпаються їх безпосередні інтереси. І друге: сучасний студент є іншим, ніж 100-20 років тому. Він має модернову й досить стійку систему цінностей, з позицій якої веде переконливий дискурс з суспільством, наближає і утверджує своє майбутнє.

Означений дискурс розгортається під впливом двох груп чинників: внутрішніх і зовнішніх. Першу групу складають процеси і явища, що сформувались і формуються всередині суспільства. Головними з них є проголошення й розбудова незалежності України, відродження культури, утвердження демократії, становлення ринкових відносин тощо. Україна поступово скидає з себе тоталітарні форми і способи соціально-політичної організації й все більш відчутно утверджує ринково-демократичний порядок. Зміна цінностей, викликана цими процесами, розгортається вкрай суперечливо. Більша частина студентської молоді налаштована на прогресивні зміни, підтримують їх. Разом з тим, є групи молоді, одні з яких, намагаються бігти по переду потяга, бути ще «більш прогресивними», активними, радикальними, інші – поділяють і підтримують цінності минулої епохи, батьківські цінності, засновані на вірі у «світле майбутнє», побудоване на засадах майнової, національної і соціальної рівності. І хоча ці групи не є чисельними, той резонанс, який викликають вони своєю системою цінностей, а ще більше – своїм втручанням у суспільні процеси, не може бути не помітним. Розв'язати ситуацію можна лише дискурсом, адже тільки тоді демократичні цінності формуються й визрівають як внутрішня необхідність людини, а не як нав'язана їй декларована «історична чи соціальна необхідність».

Другу групу чинників, під тиском яких (і як осмислення впливу яких) розгортається ціннісний дискурс у середовищі студентської молоді складають зовнішньо-світові процеси, насамперед, глобалізація та інформаційна

революція, міграційні процеси, активізація міжкультурних комунікацій, зіткнення мусульманських і християнських цінностей, екологічний, антиядерний та антитерористичний дискурс епохи. Світ після руйнації СРСР та так званого «соціалістичного табору», став іншим. У загальному вигляді він постає як конвергенція систем, де колишні негативні і позитивні цінності, з одного боку, нівелюють одне одного, з другого – доповнюють і продовжують свої повноваження як у минулому «капіталістичному», так і в «соціалістичному» середовищі. Чи варто наголошувати, що в центрі цього дискурсу знову ж таки опиняється молодь і студенти? Вони виходять на вулиці, зупиняють навчання, вимагають і досягають змін, які (з їх точки зору) мають бути впровадженими в суспільну практику.

Дослідження цих процесів представляється нам важливим соціальним завданням, актуальним і невідкладним як з точки зору теорії, так і з позицій практики.

Стан наукового опрацювання проблеми. Проблеми молоді здавна, а студентів – з часів виникнення перших університетів (Болонського та Паризького) є предметом скрупульозного аналізу науковців – філософів і культурологів, педагогів і політологів, соціологів і психологів, представників інших наук і громадськості. Не знижується інтерес до цієї теми і в наші дні.

Серед зарубіжних авторів заслуговують на увагу фундаментальні дослідження таких авторів, як Х.Аренд, А.Блюменталь, М.Бердяєв, С.Булгаков, М.Вебер, В.Дільтей, Х.Ортега-і-Гассет, М.Розов, В.Розанов, К.Поппер, П.Сорокін, А.Тойнбі, Ю.Хабермас, М.Хайдегер, Е.Фромм, В.Франкл, А.Швейцера, О.Шпенглер, М.Шеллер та ін.

У вітчизняній педагогічній науці питаннями «цінностей» займалися науковці, такі, як Н.Ничкало, О.Сухомлинська, П.Ігнатенко, О.Вишневський, В.Семиченко, В.Скутіна, Р.Скульський та ін.

До досліджуваної проблеми звертались такі російські та українські вчені, як Х.Алчевська, С.Ананьїн, В.Андрущенко, В.Бакіров, В.Барановський, М.Бахтін, А.Бичко, П.Блонський, В.Бех, І.Бех, Г.Беленький, В.Бутенко, А.Бойко, В.Богданов, В.Вашкевич, В.Вікторов, О.Возняк, М.Головатий, Є.Головаха, Г.Горак, М.Каган, В.Горський, Б.Грінченко, Д.Дзвінчук, Г.Заїченко, В.Зуєв, І.Зязюн, Є.Квятковський, А.Кравченко, В.Кремень, С.Кримський, В.Кушерець, Л.Левчук, І.Лейфман, В.Луговий, М.Лукашевич, М.Мамардашвілі, Н.Миропольська, М.Михальченко, В.Муляр, І.Надольний, В.Нестеренко, В.Пазенок, Л.Панченко, Н.Побєда, М.Попович, І.Предборська, А.Ручка, В.Савельєв, О.Савченко, Е.Соколов, Л.Сохань, М.Степико, В.Сухомлинський, Г.Темко, В.Шинкарук, Я.Чепіга, С.Шацький, В.Щербина, В.Шубін, М.Ярмаченко, В.Ярошовець, Т.Ящук та ін.

Разом з тим, не зважаючи на досить помітний обсяг наукових публікацій, проблема специфіки ціннісного дискурсу студентської молоді в умовах ринкових та демократичних трансформацій не може вважатись вичерпаною. Існує низка питань, на які сьогодні немає однозначної чи більш-менш

обґрунтованої відповіді. До них, зокрема, відносяться дискусивні питання навколо проблеми цінностей та уточнення визначення поняття «цінності»; особливості змісту цінностей студентської молоді; молодь і студенти в дискурсі цінностей із «зрілою культурою». Другу групу складає комплекс питань щодо екзистенційної сутності та дискурсного характеру молодіжних цінностей в епоху суспільних трансформацій (ситуативний характер цінностей студентської молоді; співіснування цінностей-констант і цінностей «на злобу дня»; архітектоніка цінностей сучасної студентської молоді, змінний характер молодіжних цінностей (нетерпимість, погорда, швидкість оцінок і суджень, прагматизм, орієнтація на «модні цінності», дискурс цінностей у розрізі «своє і закордонне», не стійкість переконань). Третя група об'єднує питання щодо основних напрямів дискурсу цінностей студентської молоді в системі ринково-демократичних трансформацій (навчатись чи «працювати на кар'єру»; бути «дома чи за кордоном»; міра участі «у бізнесі»; дискурс «навколо Майдану» (участь студентів у політичних процесах); альтруїзм і добродійність; прагматичний вибір студентів тощо). Нарешті четверту групу становлять питання впливу старших на процес ціннісного дискурсу студентів.

Зважаючи на недостатній рівень аналізу цих питань, їх обрано як предмет самостійного теоретичного аналізу.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Загальний напрям дисертаційної роботи пов'язаний із темою дослідження кафедри соціальної філософії та філософії освіти Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова «Філософські засади єдності гуманітарних, природничих і технічних завдань в освіті сучасного вчителя» (затверджено наказом Міністерства освіти і науки України № 732 від 27 жовтня 2006 р. та рішенням Вченої ради Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова від 22 грудня 2006 р., протокол № 5). Тема дисертації затверджена Вченою радою Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова (протокол № 8 від 28 лютого 2008 р.).

Мета дослідження полягає в аналізі природи й сутності ціннісного дискурсу студентської молоді в період ринкових та демократичних трансформацій, виявленні його особливостей в Україні.

Досягнення цієї мети потребує вирішення низки методологічних та теоретичних **завдань**:

- уточнити та визначити зміст таких опорних понять, як поняття «цінностей» та «ціннісний дискурс», дослідити специфіку їх застосування стосовно ціннісного дискурсу студентської молоді;
- дослідити специфіку та міру впливу на ціннісний дискурс студентів ринкових та демократичних трансформацій, що здійснюються в українському суспільстві;
- виявити та дослідити основні напрями ціннісного дискурсу сучасної студентської молоді;

- проаналізувати проблему вибору цінностей в контексті самореалізації студентської молоді;
- дослідити можливості та основні напрями інституційних та особистих впливів на дискурс, розкрити архітектуру менеджменту цими процесами.

Об'єктом дослідження є цінності сучасної студентської молоді.

Предметом дослідження – ціннісний дискурс студентства в період становлення ринкових та демократичних трансформацій.

Методологічна основа дослідження визначається підходом, який спирається на принципи об'єктивності та цілісності, а також комплекс загальнофілософських, загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, що дозволило забезпечити обґрунтованість і достовірність наукових результатів. У роботі застосовано діалектичний метод, завдяки якому предмет дослідження представ у всіх своїх соціальних та інших взаємних зв'язках і залежностях; метод системного аналізу, який сприяв комплексному аналізу національного контексту нової філософської парадигми освіти щодо Болонського процесу; порівняльний метод використовувався для аналізу парадигмальних освітніх ідей та пріоритетних цілей освіти під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників; історичний метод; структурно-функціональний метод; герменевтичний метод, що забезпечив проникнення у сутність процесів трансформації освіти під впливом ринкових перетворень.

Наукова новизна отриманих результатів визначається тим, що в ньому здійснена концептуалізація становлення ціннісного дискурсу студентів, що розгортається під впливом ринкових та демократичних трансформацій у реальному українському суспільстві.

На захист виносяться положення, що мають наукову новизну:

- на основі уточненого змісту опорних понять «цінності», що спрямовані на ефективне формування і самовідтворення цілісної особистості майбутнього фахівця у знаннєвому суспільстві і «ціннісний дискурс», що подається як аргументований діалог поколінь, з'ясовуються аксіологічні і професійні позиції студентської молоді, узгоджується загальнозначиме і нормативне у її висловлюваннях, пояснюється її соціокультурна практика взаємодії між собою й іншими суб'єктами ринкових і демократичних перетворень на основі консенсусу;
- теоретично обґрунтовано механізм формування ціннісних орієнтацій студентства, який здійснюється за алгоритмом: пред'явлення цінностей студенту; усвідомлення ціннісних орієнтацій молоддю; ухвалення ціннісної орієнтації; реалізація ціннісних орієнтацій в діяльності і поведінці; закріплення ціннісної орієнтації в спрямованості особистості і переклад її в статус якості особистості, тобто свого роду потенційний стан; актуалізація потенційної ціннісної орієнтації;
- класифіковано і проаналізовано вплив різних чинників на розвиток і вдосконалення світоглядної культури вітчизняної студентської молоді, визначено міру впливу системи індивідуально селекціонованих цінностей на особистість. При цьому основними чинниками визнано: соціальні (суспільна

ситуація, соціальне положення особистості та ін.), психолого-педагогічні (життєвий досвід, психологічний клімат, комунікативні уміння, освіта та ін.); особистісні (фенотип, задоволеність життям, вік, стать тощо); доведено, що найбільш агресивним і впливовим серед чинників у сучасному студентському середовищі, є дія ринкових та демократичних перетворень, що здійснюються в Україні від часу проголошення незалежності;

– визначено, що основними напрямками цього дискурсу постають можливості кар'єрного зростання, успіху, матеріального достатку, внутрішньої свободи, мир і суспільна злагода, людська і національна гідність, соціальна і правова захищеність людини; молодь вибирає європейські норми життя, де їх зрощення має забезпечити, насамперед, освіта; вона забезпечує цей вибір шляхом виховання людини в дусі європейських цінностей і одночасно як патріота і громадянина української держави;

– обґрунтовані основні засоби і напрями впливу на ціннісний дискурс студентів з боку адміністративних установ, викладацького складу та інших знакових особистостей; виховання як складний соціальний процес на сучасному етапі розвитку суспільства покликаний формувати студента вищого навчального закладу як цілісну особистість, бути орієнтованим на розвиток індивідуальних властивостей особистості, спонукати до творчої активності в навчальній та інших видах діяльності, задовольняти потреби молоді у спілкуванні, розширювати інтелектуальний кругозір, сприяти розумному використанню вільного від навчання часу; виховання передбачає створення системи відносин між людьми, в яких виявляється ставлення особистості до інших людей, до праці, до суспільства, до самої себе;

– визначені межі, за якими втручання у молодіжний дискурс з боку старших є справою не доцільною; встановлено, що загальнолюдські і європейські цінності відіграють у суспільстві інтегративну роль, будучи індикатором міри соціальності особистості, на їх підставі особистість здійснює свій життєвий вибір, інтуїтивно зберігаючи національні ментальні риси, протидіючи нав'язним пропагандою голого прагматизму смакам і стереотипам, а також збудженим ідеологічними засобами пристрастям до легких розваг і легких грошей, захищаючи власно обрані алгоритми професійної самореалізації себе у ринковому середовищі знанневого суспільства і знанневої економіки.

Теоретичне та практичне значення дослідження полягає в тому, що в ньому на сучасному матеріалі проаналізована соціокультурна динаміка і дискурсний характер цінностей студентської молоді, виявлені основні напрями та мотиви цього дискурсу, що формуються під впливом ринкових та демократичних перетворень. Вибудувана й обґрунтована шкала (ієрархія) цінностей сучасного студентства, сформульовані практичні рекомендації щодо менеджменту виховної роботи у студентському середовищі. На матеріалах дисертації може бути розроблений спеціальний курс для студентів педагогічних спеціальностей. Матеріали дисертації можуть бути використані в навчальному процесі з філософії, соціології та культурології.

Апробація результатів дисертаційного дослідження. Основні положення та висновки дисертаційного дослідження доповідались та обговорювались на засіданні кафедри соціальної філософії та філософії освіти Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, а також на ряді міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій та семінарів, а саме: Науково-практичній конференції «Інноваційний простір освіти: болонський та пост-болонський контекст» (Київ, 2006); XIV Всеукраїнських педагогічних читаннях «Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю: виховання громадянина», (Слов'янськ, 2007); Міжнародному науково-практичному семінарі «Інноваційна освіта для XXI століття» (Київ, 2007); Міжнародній науково-практичній конференції «Соціально-економічні фактори розвитку України в умовах глобалізації» (Київ, 2008); Міжнародній науково-практичній конференції «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології» (Київ-Умань, 2008); Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасне дошкілля: реалії та перспективи» (Київ, 2008); IV Всеукраїнській науково-методичній конференції «Безперервна освіта в Україні: реалії та перспективи» (Івано-Франківськ, 2008); Міжнародній науково-практичній конференції «Міжкультурні комунікації та толерантність в освіті» (МДЦ «Артек», 2009); Науково-практичному семінарі «Освіта в полікультурному просторі XXI століття: пошук стратегічних пріоритетів» (Київ, 2009); III Міжнародній науково-практичній конференції «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології» (Тернопіль, 2009); II Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасне дошкілля: реалії та перспективи» (Київ, 2009); Науково-практичному семінарі «Інноваційний стратегічний розвиток освіти: філософсько-педагогічний дискурс» (Київ, 2009); Науково-практичній конференції «Університетська освіта в Україні і світі: стан, проблеми та шляхи розвитку» (Київ-Луцьк, 2009); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Університет – позашкільний навчальний заклад – загальноосвітній навчальний заклад» (Київ, 2010); III Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасне дошкілля: реалії та перспективи» (Київ, 2010).

Публікації. Основний зміст дисертаційного дослідження відображений у 5 публікаціях у фахових виданнях, затверджених ВАК України з філософських наук.

Структура дисертаційного дослідження. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків та списку використаних джерел (167 позицій). Загальний обсяг роботи становить 176 сторінок, із них 157 сторінок основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У «Вступі» обґрунтовано актуальність проблеми, з'ясований стан її опрацювання у зарубіжній та вітчизняній науковій літературі, визначено методологічні підвалини, об'єкт та предмет дослідження; сформовані

положення, що визначають наукову новизну дослідження та виносяться на захист. Визначено основні методи і джерела роботи, теоретичне та практичне значення дисертації.

У першому розділі – **«Теоретико-методологічні засади дослідження цінностей у філософії та педагогіці»** – представлено розмаїття поглядів класичних здобутків європейської, російської й української філософії.

Ціннісні передумови лежать в основі філософії освіти, яка склалася ще в стародавні часи.

Уже в античній філософії формується теорія цінностей, хоч аксіологічні судження входять лише як компонент в структуру філософського категоріального апарату. Однак, уже в цій структурі вживалося окреме поняття «цінність». Аксіологічні положення античної філософії стали підґрунтям для подальшого розвитку ціннісного підходу людини до навколишнього світу.

У зарубіжній філософії аксіологічні проблеми як і саме поняття «цінність» розглядалися у найрізноманітніших варіантах і аспектах. Представники кожного з цих напрямів по-різному розглядали поняття «цінність» і її сутність: то як біопсихологічно інтерпретовану потребу людини, коли цінності являють собою емпірично зафіксовані факти спостережень реальності; то як певні стандартизовані «теоретичні» якості поряд з первинними (матеріальними) і вторинними (духовними) якостями; то як ідеальне буття, яке співвідноситься не з емпіричною, а з «чистою» трансцендентальною свідомістю, коли цінність «ідеальних» предметів не залежить від людських бажань і потреб, в той же час саме «ідеальне» буття повинно опиратися на реальність; то як плюралізм рівноправних ціннісних систем, зумовлених певним типом культури; то залежно від соціально-історичної, економічної, класової обумовленості тощо.

У радянській філософії (до 90-х років ХХ ст.) аксіологія інтерпретувалася як складова буржуазної науки, ідеалістичної за своїм характером і суттю.

Авторитети радянської аксіології (В.Тугарінов, О.Бакрадзе, В.Мшвенірадзе, О.Дробницький, В.Василенко, М.Каган, І.Майзель, Е.Соловійов та інші) намагалися проникнути в сутність теоретичних аксіологічних положень зарубіжних вчених, розкрити істинну сутність цінності як феномена.

У сучасний період теорія цінностей значно розширилася, зокрема з'явилися нові відгалуження від загальної аксіології, які стали досліджувати більш конкретно і поглиблено окремі сфери ціннісної свідомості і ціннісного ставлення людини до навколишньої дійсності: «педагогічна аксіологія»; «психологічна аксіологія»; «політологічна аксіологія», «теологічна аксіологія», представники якої намагаються досліджувати духовні цінності людини через їх дотичність до релігійної моралі.

Традиційно у філософській літературі радянської доби цінність визначалася як соціально-філософська категорія, що позначає позитивне чи негативне значення явищ природи, продуктів суспільного виробництва, форм суспільних учинків, духовних витворів (носіїв цінностей) для людства,

окремого суспільства, народу, класу, соціальної групи чи особи (адресатів цінностей) на конкретному етапі історичного розвитку.

Цінностями вважають ключові життєві орієнтири, спонукальні механізми людської діяльності і саму діяльність, результати історичного розвитку суспільства (матеріальну і духовну культуру). Відмінність між матеріальними і духовними цінностями полягає в тому, що матеріальні цінності служать для задоволення практичних потреб людей, а духовні (наукові, соціально-політичні, моральні, релігійні та ін.) характеризують вищі запити людини. Критерієм наукових цінностей є істина, моральних і релігійних – гармонія людських взаємовідносин, естетичних – освоєння прекрасного, соціально-політичних – стабільність у суспільстві.

З певним часом люди змінюються, а разом з ними і змінюються цінності та уявлення про них. У кожного вони свої і разом з тим дотримуються їх кожен по своєму. Хтось хоче отримати вищу освіту, хтось стати відомим і т. д., тобто кожен має свої цінності: наука, гроші, кохання, увага та ін. Але без освіти в суспільстві дуже важко, «немає росту», і тоді знову змінюються цінності на багатство, популярність, везіння, щасливий випадок, хочеться, щоб «все пливло до рук» без зусиль. На сьогоднішній день освіта здобувається не тільки по знаннях, а по мірі можливостей доходів сім'ї. А це призводить до однієї цілі – досягти матеріального блага (іноді не замислюючись порушуємо закони).

Останнім часом загострилося чимало молодіжних проблем: вивчення та прогнозування стану справ у молодіжному середовищі; встановлення та налагодження зв'язків з організаціями в Україні та за її межами, які працюють над цією проблематикою. Найголовніші проблеми, що спонукають до суперечності цінностей, продиктовані такими процесами, як рівень безробіття; напруга з працевлаштуванням, низька заробітна плата, відсутність належних умов праці та відпочинку, відсутність житла тощо. Останнім часом молоді, перспективні спеціалісти не працюють за фахом, за спеціальністю, яку вони «люблять», а йдуть до організацій недержавної форми власності, де рівень заробітної плати набагато вищий ніж у державних закладах.

Не менш значною є економічна та соціальна залежність від батьків; шлюбно-сімейні проблеми та високий рівень розлучень, сімейних конфліктів, низька народжуваність, матеріальна незабезпеченість молодих сімей; відсутність житлових умов; поганий стан здоров'я, зростання рівня соціальних відхилень (злочинність, пияцтво, наркоманія, проституція). Не можна не помічати таких загрозливих тенденцій, як втрата (або свідоме відмовлення) від ідеалів та соціальної перспективи, життєвого оптимізму та соціального досвіду батьків. Деформація цінностей багато в чому залежить і від різкого погіршення стану здоров'я молоді, зростання смертності у молодому віці. Міграційні процеси й невинуваті претензії до життя у великому місті приводять до відсутності умов життя (житла) у значної частини молоді.

Деформація цінностей відбувається й під впливом недостатньої уваги суспільства щодо оздоровлення молоді, формування здорового способу життя,

розвитку фізичної культури та спорту. Помітно позначається на настроях молоді й недостатнє фінансове забезпечення студентських програм, в тому числі і культурно-дозвільних, відсутність гарантій забезпечення після закінчення вузу вакансій.

Зниження інтересу молоді до книг, класичної і народної музики, народної творчості викликає занепокоєння. Незважаючи на рішення виконавчої влади в центрі і на місцях, інтенсивно розвивається сектор комерційних культурних послуг, передаються в оренду парки культури, концертні зали, спортивні споруди. З одного боку, ці заклади стають для молоді малодоступними, а з другого – якість та художній рівень заходів, які там відбуваються, є не найвищого гатунку. Духовність повинна формуватися на основах високої культури, моралі, і тому завдання держави – це забезпечення розвитку всіх сфер культури, освіти, науки.

Вирішення цих проблем потребує розробки та втілення у соціальну практику державної молодіжної політики вивчення системи цінностей та ціннісних орієнтацій усіх соціальних та вікових груп.

У другому розділі – **«Екзистенційна сутність молодіжних цінностей в епоху суспільних трансформацій»** – підкреслюється, що в умовах утвердження нової філософії освіти, яке відбувається у відповідь на суспільні запити і глобальні виклики сучасності, актуалізуються питання, пов'язані з формуванням та розвитком екзистенційної сутності цінностей студентської молоді.

Період суспільних трансформації характеризується зміною ціннісних орієнтацій, їх нестабільністю та певною амбівалентністю. Ціннісні орієнтації молоді певною мірою залежать від сформованих ідеологічних стереотипів та від структури цінностей старшого покоління. Але визначальними у формуванні нової ціннісно-нормативної системи у нестабільному суспільстві виступають особливості індивідуальної свідомості громадян, індивідуальні ціннісні уподобання та орієнтації, які визначаються у тому числі й соціальним самопочуттям та загальним психічним здоров'ям.

Процес залучення студентської молоді у суспільне життя здійснюється не лише через навчальну діяльність і професійну підготовку. Це відбувається також через виховну діяльність, творчу активність, схильність до інноваційної діяльності, міжособистісне спілкування. Значний вплив чинить соціально-професійне оточення студента, студентська референтна група, громадські об'єднання студентів тощо. За сучасних умов у здійсненні життєвого вибору зростає роль позасімейного спілкування, посилюється вплив засобів масової інформації на формування систем знань, цілісних пріоритетів, моральних норм та умов їх дотримання. Зростання рівня освіти, розширення кола безпосереднього спілкування, доступ до широкого спектру соціокультурних цінностей зумовлюють появу якісно нових потреб, ціннісних орієнтацій та цілей. Часто це зумовлює формування паралельної системи цінностей і

поглядів. Студенти обирають не те, що справді необхідно, а те, що яскравіше, емоційніше.

Чимало яскравого і емоційного сучасна молодь вичерпує з медіапростору, який спричиняє особливий уклад культури, «нове мислення», нову композицію суспільного життя і суспільних комунікацій, змінює характер людських взаємин, зумовлює появу нового типу людей – Homo virtualis, чие життя розгортається скоріше у віртуальному (уявному, створеному електронними медіями) світі, ніж у світі реальному. А цей віртуальний світ, створений медіа простором, з розвитком глобалізаційних процесів, з розповсюдженням Інтернету стає, з одного боку, безмежно плюралістичним, а з іншого – практично некерованим і неконтрольованим.

Розкриваючи саме екзистенційну сутність молодіжних цінностей слід, на нашу думку, акцентувати увагу на тому, що їх формування та реалізація відбувається передусім в царині вищої освіти, яка дозволяє реалізувати набуті через шкільну освіту, сімейне виховання, самоосвіту та соціальне середовище здібності та вміння, одночасно закладаючи міцний фундамент для саморозвитку та самореалізації на подальші роки.

Під впливом сукупності цілеспрямованих та стихійних факторів у студентів поступово виробляються власна система поглядів на життя та ціннісні орієнтації, життєві ідеали; власний підхід до засвоєння культури людських взаємин і соціально-професійних функцій; формується індивідуальний стиль навчально-професійної діяльності та власні моделі моральної поведінки; опанування професійною діяльністю та форми ділового спілкування. Але це все відбувається в потоці співіснування цінностей-констант і цінностей «на злобу дня».

До цінностей-констант належать загальнолюдські абсолютні цінності та важливіші вітальні цінності, цінності-цілі.

В усі часи існують цінності на злобу дня, тобто такі, які є актуальними для певного історичного часу або обставин суспільного життя.

Архітектоніка цінностей сучасної студентської молоді як і будь-якої іншої соціальної групи визначається сукупністю економічних, політичних, соціокультурних та духовних цінностей.

В економічній свідомості сучасного студентства відбуваються як позитивні, так й негативні зрушення. При цьому, майже усі дослідники сходяться у думці, що матеріальний компонент сьогодні у молоді превалює. Гарні речі, наявність машини, власна квартира – ось що для молоді важливо. Якщо мобільний телефон – то обов'язково престижна модель.

Вітчизняні дослідження політичних цінностей сучасної молоді можна умовно поділити на два періоди – до подій помаранчевої революції та післяреволюційні, адже вони демонструють цілком протилежні тенденції. Дослідження першого періоду фіксували низький рівень політичної культури молоді або й взагалі її аполітичність. Низький рівень політичної культури молоді пов'язувався з явищем політичної відчуженості, причинами якої можна

вважати брак відповідної мотивації, наявність інших інтересів, індивідуально-психологічні особливості, небажання брати на себе відповідальність, негативне ставлення до політики взагалі, розчарування у певних політичних і громадських лідерах та ідеях. Помітно менше науковців в цей період відзначали протилежну тенденцію – зацікавлення молоді політичним життям.

Через кілька років після подій помаранчевої революції політичні цінності молоді знову зазнають трансформацій. Результати останніх досліджень демонструють, що зацікавленість молоді політикою під час подій помаранчевої революції та після неї, виявилась тимчасом явищем. Сьогодні переважна більшість молоді відчуває розчарування в політиці та небажання брати участь у цій «брудній справі».

Соціокультурні цінності сучасної молоді настільки ж різноманітні, наскільки різноманітною є нинішня соціокультурна реальність. Ї хоча сучасна молодь зростає переважно під впливом культури постмодернізму, досить стрімко з'являються молодіжні субкультури, які, на противагу панівній споживацькій культурі та культурі мас-медій, зберігають автономність. У таких автономних колах підлітки можуть самовизначитися, розкрити власну індивідуальність і створювати угруповання. Молодіжні субкультури можуть бути і суто споживацькими: створюється тільки образ, на тлі якого підлітки зустрічаються, щоб спільно споживати культурні продукти, такі як, наприклад, рок-музика. Вони можуть бути і контркультурами. Панк чи грандж для підлітків – це можливість відмежуватися від панівної культури і самоідентифікуватися. Вони можуть бути визначальними для цілого способу життя, включаючи одяг, стиль, переконання і навички. Молодіжні субкультури можуть формувати життєві плани, що охоплюватимуть усі аспекти.

У третьому розділі – «Основні напрями дискурсу цінностей студентської молоді в системі ринково-демократичних трансформацій» – розкриваються три основні моменти, що визначають актуальність соціально-філософського аналізу ціннісних установок молоді в системі ринково-демократичних трансформацій на початку XXI ст. По-перше, глобальні структурні соціально-політичні події, що відбулися в Україні за останнє десятиріччя, які істотно змінили всі сторони життя молодих людей; по-друге, потреба в теоретико-практичній експлікації механізмів трансформації ціннісної свідомості молоді, що відбулася; і, по-третє, назріла необхідність досліджувати структурний взаємовплив двох трансформацій – в українському суспільстві в цілому і в молодіжному середовищі зокрема.

Ціннісні орієнтації в цілому та студентської молоді, зокрема, виступають як особистісна система і пов'язана з розвитком самосвідомості, усвідомлення положення власного «Я» в системі суспільних відносин.

При формуванні напрямів дискурсу цінностей в період ринково-демократичних трансформацій автор ретельно вивчає три сфери домагань молоді – це: багатство (майнова спроможність), престиж (соціальний статус) і влада (участь в політиці).

Саме молодь відкинула «скромне благополуччя», вважала за краще в значній мірі розраховувати не на державу, а на себе. Прагнення ж до офіційного «широкого суспільного визнання» істотно знизилося. Важливо відзначити і те, що збільшилася вага особистих цінностей відносно до цінностей колективних, суспільних. В центр були поставлені особистий успіх, добробут, сімейне щастя. Тоді як поняття «благо країни» дещо втратило своє колишнє значення. Багато молодих людей вже не бачили опори в державі, а тому відмовляли їй в своїй довірі і не орієнтувалися на свою співпрацю з нею.

Матеріально-економічний напрямок, що направлений в першу чергу на задоволення матеріальних потреб, сьогодні розподіляється по осі «планова економіка – ринкова економіка». Вибір на ній визначається економічним статусом людини, її приналежністю до тієї або іншої соціальної групи, економічно активної або економічно пасивної. Економічно активні суб'єкти і співтовариства упевнені в необхідності розвитку ринкових відносин, економічної самостійності.

Відбулася кардинальна переорієнтація структури цінностей праці молоді. Так, домінуюча соціальна, переважно колективна спрямованість трудових цінностей трансформувалася в спрямованість, що індивідуалізувалася, з перевагою особистих потреб і мети. Провідним стимулом до праці став виступати матеріальний інтерес, тоді як духовні цінності істотно потіснилися. Етична та інтелектуальна криза привела до часткової девальвації духовних загальнолюдських цінностей, істотно знизивши можливості населення прогнозувати своє майбутнє. Довіра молоді до влади на сьогоднішній день виявилася підірвана.

Так в матеріально-економічній сфері чітко позначився відхід від патерналістської опіки держави і переваги індивідуалістичних установок економічної свідомості. Відбувся зсув у бік меритократичних (від лат. *meritum* – гідний) систем трудових винагород, пріоритетів «приватного життя» і соціальних свобод особи. Істотно збільшилася гендерна асиметрія в економіці, змінився напрям просторового (територіального) вектора додатку сил молоді.

Таким чином, матеріальні цінності (гроші, високий заробіток, матеріальний достаток, багатство, комфортні умови мешкання) розділяють лідируючі позиції з цінностями термінальними (дозвілля, друзі, добрі відносини в сім'ї, гідні і справедливі керівники на роботі і т.д.). В цілому ж необхідно визнати, що в молодіжному середовищі все більше утверджуються цінності «приватної людини».

У контексті відповідної сьогоднішній суспільної потреби у формуванні цінностей студентської молоді значних корекцій потребує патерналістська модель суспільства з її опорою на загальнолюдські цінності. Епохальний перехід від ХХ до ХХІ століття характеризувався трансформацією не тільки цивілізаційних і соціально значимих, а й особистісних цінностей. Тим більше, що в постмодерному світі, який досить швидко і радикально трансформується, висуваючи всезростаючі вимоги до людини як носія і творця життя, саме

інноваційна модель поведінки стає найбільш продуктивною. Навчальні заклади, і особливо вищі навчальні заклади, у справі формування цінностей студентської молоді за посередництвом відповідних освітніх технологій серед таких факторів можуть вважатись чи не найбільш відповідальними і дієвими.

У четвертому розділі – «Проблема управління процесом ціннісного дискурсу студентської молоді у трансформаційному суспільстві» – аналізуються конкретні форми та напрями життєздійснення особистості, визначається ефективність цього процесу.

На наш погляд, останнє здійснюється шляхом формування світоглядної культури студентів, підвищення ціннісно-орієнтованого спрямування навчального процесу, виховними засобами, зокрема, в позаурочний час, включенням молоді в процес захисту суспільної моралі, національних цінностей тощо.

Основою управління процесом ціннісного дискурсу студентської молоді виступає формування в неї світоглядної культури.

Світоглядна культура, покликана забезпечити розвиток цілісної особистості, здатної свідомо ставитися як до оточуючого її світу, так і до самої себе, до світоглядного вибору, орієнтованого на загальнолюдські й національні цінності.

Формування світоглядної культури студентської молоді вимагає створення у системі вищої освіти комплексу виховних заходів, що об'єднують навчальний процес та позанавчальну діяльність, а також стимулюють створення активної та відповідальної позиції студентства.

Отже, навчальний процес посідає центральне місце у системі засобів формування світоглядної культури студентської молоді. Успішне виконання ціннісно-виховної функції навчального процесу значною мірою залежить від чіткого визначення ціннісних орієнтирів та формулювання цілей вузівської системи виховання.

Позанавчальна робота з формування ціннісного дискурсу студентської молоді має широкий діапазон напрямів та форм. Традиційно за функціональним призначенням виділяють такі напрями позанавчальної діяльності, як науково-дослідницька, суспільно-політична, художньо-естетична, трудова (частково трудова), історико-культурна і етнографічна, фізкультурно-спортивна, організаційно-управлінська.

На процес формування ціннісного дискурсу студентської молоді всеосяжний вплив робить суспільна робота, що ініціює спілкування з референтною групою і з викладачами. Як показують результати досліджень суспільна робота у вузі стимулює формування соціально-значимих якостей фахівця. Соціально активні студенти відрізняються схильністю до соціальних контактів, ентузіазмом, упевненістю в собі, тенденцією до самоствердження і змагання, переважанням позитивного емоційного фону і високою мірою адаптивності до нових ситуацій.

Важлива роль у системі самоорганізації студентської молоді належить інститутам самоуправління та самоврядування.

Процес формування духовно-творчих якостей студентської молоді має бути регульованим на всіх рівнях суспільного життя (від загальнодержавного до місцевого). Для оптимізації управління цим процесом необхідна система вивчення як соціальних умов життя молоді, так і стану її свідомості, духовних орієнтацій. В інтересах цього в Україні має ефективно працювати центр з вивчення та прогнозування духовного розвитку і проблем студентської молоді. Це питання має постійно бути в полі зору держави, ВНЗ, політичних та громадських організацій.

ВИСНОВКИ

Модернізація українського суспільства вимагає переосмислення багатьох, здавалося б остаточно вирішених проблем, аналізу їх у контексті всієї світової практики й теорії. Найважливіша з них – визначення орієнтирів розвитку суспільства. Головні цілі цього розвитку формуються як реалізація тих чи інших принципів, ідей, імперативів, цінностей. Мова політичної та ідеологічної сфер плюралістичного суспільства – мова не фатальних законів, а людських цінностей.

Проблема цінностей – одна з найбільш складних та суперечливих проблем філософії. За точку відліку при розгляді цієї проблеми прийнято вважати Баденську школу неокантіанства, її засновника В.Віндельбанда і систематизатора основних ідей цієї школи Г.Ріккерта. Хоча неокантіанці були не першими філософами, які ввели поняття цінності у філософії, але не підлягає сумніву, що вони немало сприяли тому, щоб тема цінностей була визнана як одна із найважливіших.

Обґрунтовані та узагальнені наукові результати одержані в процесі дисертаційного дослідження, дозволили сформулювати наступні висновки.

Витоки теорії цінностей слід шукати ще у філософській думці античності. Теорія цінностей (аксіологія) як певний напрямок у філософії сформувався в 20-50-х роках ХХ століття в роботах німецьких і американських філософів. У радянській філософії, в якій домінуючою була філософія марксизму, науково теорія цінностей довгий час взагалі не розглядалася. Сама проблема цінностей не розглядається вже тільки тому, що вона прийшла з неокантіанства, виникла як антитеза марксистського розуміння суспільства. Так, в шеститомному виданні історії філософії, який вийшов у 50-ті роки ХХ століття, саме термін «цінність» брався у лапки як чужий марксистській філософії, «породження неокантіанства». Але вже у 60-70-ті роки наукова теорія цінностей, її основні проблеми і методи вирішення почали інтенсивно обговорюватися і в марксистській філософії. В ті роки з'явилося багато робіт і статей, в яких розглядалися загальні проблеми теорії цінностей, а також її застосування в теорії культури, етиці, наукознавстві і т. ін. Дослідження аксіологічних проблем

значно розширюється, охоплюючи все більше коло питань і проникаючи в різні сфери пізнання навколишнього світу, що в кінцевому наслідку може сприяти виділенню аксіології в окрему галузь філософської науки. Можливо, що такі спроби зможуть реалізуватися в наш час, адже аксіологія набуває все більшої значимості в пізнанні людиною як навколишнього світу, так і самої себе.

Тому проблема цінностей є традиційною у філософії і одночасно новою й актуальною, особливо для трансформаційних суспільств, які характеризуються змінною динамікою розвитку, руйнацією усталених, пошуком та утвердженням новітніх світоглядно-ціннісних пріоритетів.

Система ціннісних орієнтацій становить важливий елемент ціннісного ставлення до навколишньої дійсності. Ціннісні орієнтації лежать в основі світогляду людини, її моральних, політичних, естетичних переконань і смаків, визначають її поведінку.

Розроблена теоретична модель процесу формування ціннісних орієнтацій може мати практичне застосування при організації навчально-виховного процесу у вузі, основною функцією якого є формування особистості, здатної орієнтуватися у матеріальних і духовних цінностях.

Вивчення тенденцій у духовно-культурних цінностях і ціннісних орієнтаціях молоді дозволяє проникнути у глибинні процеси, що відбуваються у суспільно-політичному, економічному і культурному житті нашого суспільства, виявити взаємозв'язки і взаємозалежності між змінами, що відбуваються у системі цінностей і ціннісних орієнтацій суспільства і індивіда (соціальної групи, класу, нації).

Ціннісні орієнтації особистості, будучи компонентом внутрішньої структури свідомості і світогляду індивіда, перебувають у діалектичному взаємозв'язку з інтересами, потребами, установками, мотивами активності, можуть бути адекватними стосовно ціннісних орієнтацій суспільства, сутнісної, об'єктивної цінності явищ духовної культури, самі можуть виступати в ролі чинників і детермінувати світоглядну культуру певної соціальної групи, класу, суспільства в цілому.

До ґрунтового наукового дослідження спонукала динаміка соціально-політичних, економічних, культурних процесів, які безперервно вносять свої корективи у зміст, структуру ціннісної парадигми, системи цінностей і ціннісних орієнтацій як окремого індивіда, так і всього суспільства. Особливо в період соціальних зламів постійно змінюються їх ціннісні переваги, що й робить, крім усього, дану проблему завжди науково репрезентативною, а одержані в результаті дослідження фактичні дані, навпаки, застарілими уже через незначний проміжок часу. Однак вони завжди можуть слугувати відправною точкою для співставлення з ними нових матеріалів, що допоможе виявити подальші тенденції у ціннісній парадигмі соціуму.

Щоб мати цілісну картину таких тенденцій в масштабах країни, необхідно здійснювати вивчення системи цінностей і ціннісних орієнтацій усіх вікових категорій, представників усіх соціальних груп і спільнот, професійних

когорт різних регіонів України, а для цього повинна бути розроблена досконала методика, яка була б розрахована не лише на цінність духовної культури, але й інші сфери життєдіяльності людини: трудову, наукову, економічну, політичну, побутову, релігійну та інші. Лише таке всеохоплююче вивчення буття українського соціуму сприятиме не тільки виявленню реального стану нинішньої ціннісної парадигми, але і розробці її моделі на майбутнє.

Доведено, що саме ціннісні орієнтації суспільства й особистості набувають виняткову актуальність і стають однією з провідних груп факторів, які обумовлюють мотивацію соціальних практик на всіх рівнях. Українське суспільство стоїть перед проблемою вироблення таких визначальних цінностей, прийнятних як для суспільства в цілому, так і для кожного з його членів. Пошук оптимальної моделі розвитку нашого суспільства полягає також у визначенні детермінант оптимізації розвитку ціннісних орієнтацій молоді, насамперед тієї, що вчиться, під якими ми маємо на увазі напрямки управлінських дій, здійснюючи які можна досягти такого стану ціннісних орієнтацій цієї групи молоді, що відповідало б потребам поступального розвитку суспільства.

Принципове значення має типологізація ціннісних орієнтацій, оскільки систематизація і інтерпретація ціннісних феноменів дозволяє визначити теоретичні і емпіричні підстави аксіологічної концепції і збудувати інструментальні лінії дій сучасного студента. За основу типології була прийнята ідея центрального положення особистості в педагогічній системі. Відповідно до цієї ідеї ціннісні орієнтації об'єдналися в цілісну систему, що виконує роль активних евристичних принципів, що пояснюють функціонування освітньої системи з погляду активного стимулювання особистісного розвитку.

Результати проведеного дослідження свідчать про необхідність пильної уваги до аксіологічної спрямованості виховання студентів в педагогічній освітній установі. Особлива увага до виховних проблем ціннісного характеру пояснюється необхідністю розглядати процес залучення до цінностей як безперервний і систематичний. Тим паче, що в цьому випадку можлива якісна підготовка майбутніх професіоналів, які в умовах виховуючого середовища вибирають складніші ціннісні орієнтації, що сприяють їх особистому зростанню. Одним з важливих аспектів виховного процесу є включення сучасного студента в творчу діяльність духовного саморозвитку.

Запропоновано шляхи освоєння ціннісних орієнтацій. Перш за все слід виокремити аспекти освоєння цінностей. До них відноситься змістовний, в рамках якого засвоюються знання про цінності, смисловий потенціал ціннісних орієнтацій, переживається відношення до них, поступово заглиблюючись до ідеального статусу. Змістовний аспект передбачає усвідомлення необхідності відповідної поведінки, готовність до поведінки на основі інтеріоризованих цінностей.

Процесуальний аспект припускає функціонування послідовності дій: від пізнання сенсу – до переживання значущості – до реалізації в життєдіяльності.

Визначено механізм формування ціннісних орієнтацій, який здійснюється таким чином: пред'явлення цінностей студенту; усвідомлення ціннісних орієнтацій молоддю; ухвалення ціннісної орієнтації; реалізація ціннісних орієнтацій в діяльності і поведінці; закріплення ціннісної орієнтації в спрямованості особистості і переклад її в статус якості особистості, тобто свого роду потенційний стан; актуалізація потенційної ціннісної орієнтації.

Основні положення дисертаційного дослідження, викладені у таких публікаціях автора:

1. Артимонова Т.П. Основні духовні пріоритети студентської молоді: напрями трансформацій / Т.П. Артимонова // Вища освіта України. – 2008. – №1. – С. 72 -75.
2. Артимонова Т.П. Зміна пріоритетів молоді та студентів в період суспільної трансформації / Т.П. Артимонова // Гілея (науковий вісник): зб. наук. праць / [гол. ред. Вашкевич В.М.]. – К.: УАН ТОВ «НВП «ВІР». – 2008. – Випуск 16. – С. 271-275.
3. Артимонова Т.П. Соціокультурні пріоритети молоді: проблема визначення / Т.П. Артимонова // Вища освіта України. – 2010. – №4. – С. 109-116.
4. Артимонова Т.П. Архітектоніка цінностей сучасної української молоді / Т.П. Артимонова // Нова парадигма. – 2010. – Випуск 98. – С. 320-329.
5. Артимонова Т.П. Ціннісний контекст сучасної студентської молоді / Т.П. Артимонова // Гілея (науковий вісник): зб. наук. праць / [гол. ред. Вашкевич В.М.]. – К.: УАН ТОВ «НВП «ВІР». – 2011. – Випуск 43 (№1). – С. 390-396.

АНОТАЦІЇ

Артимонова Т.П. Ціннісний дискурс студентської молоді в період ринкових та демократичних трансформацій. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.10 – філософія освіти. Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. – Київ, 2011.

Робота презентує зміст нової парадигми системи цінностей і ціннісних орієнтацій студентської молоді, яка формується в період ринкових та демократичних трансформацій, враховує ментальність українського народу, його традиції, культуру, забезпечує дієвість і творчу активність молоді.

Визначено, що проблема ціннісного дискурсу студентської молоді є традиційною у філософії освіти й одночасно, новою й актуальною, особливо для трансформаційних суспільств, які характеризуються змінною динамікою

розвитку, руйнацією усталених, пошуком та утвердженням новітніх світоглядно-ціннісних пріоритетів. Доведено, що поняття «цінності», зберігаючи традиційно визначений філософсько-світоглядний зміст, в трансформаційному суспільстві одночасно доповнюється новими характеристиками, обумовленими своєрідним духом епохи, логікою змін, які дозволяють говорити про «нову парадигму цінностей», що утверджується у цьому суспільстві. Подано механізм формування ціннісних орієнтацій молоді.

Проаналізовано основні змінні характеристики нової парадигми цінностей студентської молоді, визначено основні фактори динаміки цінностей сучасної молоді у відповідності з трансформаційними (внутрішніми і зовнішніми) процесами, що відбуваються в Україні і в світі.

Ключові слова: студентство, освіта, світогляд, цінності, ціннісний дискурс, ціннісні орієнтації, аксіологія, ринкові та демократичні трансформації.

Артимонова Т.П. Ценностный дискурс студенческой молодежи в период рыночных и демократических трансформаций. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата философских наук по специальности 09.00.10 – философия образования. Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова. – Киев, 2011.

Защищаются результаты исследования, в ходе которого проанализировано содержание новой парадигмы системы ценностей и ценностных ориентаций студенческой молодежи, которая формируется в период рыночных и демократических трансформаций, учитывается ментальность украинского народа, его традиции, культура, обеспечивается деятельность и творческая активность молодежи.

Определено, что проблема ценностного дискурса студенческой молодежи является традиционной в философии образования и одновременно, новой и актуальной, особенно для трансформационных обществ, которые характеризуются переменной динамикой развития, разрушением устоявшихся, поиском и утверждением новых мировоззренческих ценностных приоритетов. Доказано, что понятие «ценность», сохраняя традиционно определенный философско-мировоззренческий смысл, в трансформационном обществе одновременно дополняется новыми характеристиками, определяемыми своеобразным духом эпохи, логикой изменений, которые позволяют говорить о «новой парадигме ценностей», что утверждается в этом обществе. Подано механізм формування ціннісних орієнтацій молоді.

Проанализированы основные переменные характеристики новой парадигмы ценностей студенческой молодежи, определены основные факторы динамики ценностей современной молодежи в соответствии с трансформационными (внутренними и внешними) процессами, происходящими в Украине и мире.

На основе обобщения научного дискурса зарубежных и отечественных ученых по поводу философии, содержания и архитектоники ценностей,

сформулировано определение, согласно которому, ценностями следует считать продукты природы, материального и духовного производства, предметы культуры, формы общественной организации, нравственные поступки, действия и отношения между людьми в их положительном (или отрицательном) значении для человека, социальной группы, нации, класса, общества в целом. Проанализированы изменение их характера в связи с переходом мирового сообщества к информационной фазе развития, созданию общества знаний.

Украина находится в селекционном процессе по формированию собственного ценностного поля; большинство граждан, особенно студенческая молодежь, выбирают европейские нормы жизни; всесторонне анализируется суть и преимущества европейского выбора Украины, доказывается, что их развитие должно обеспечить, прежде всего, образование. Образование обеспечивает этот выбор путем воспитания человека в духе европейских ценностей и одновременно как патриота и гражданина украинского государства, который ценит собственную и уважает культуры и ценности различных народов мира в контексте создания общего исследовательского пространства и единого пространства высшего образования.

Доказано, что в трансформационный период общественной жизнедеятельности, в котором сегодня находится Украина, процесс селекции ценностей периодически наталкивается на преграды, попадает в те или иные противоречия, которые подлежат решению; имеют место различные манипуляции сознанием и поведением людей (масмедиа, компьютерная техника, другие информационные средства), обеспечивающие контроль над их чувствами и волей, направление их деятельности в том или ином направлении. Образование при этом выступает как протектор, как источник научной, культурной, опытной информации, на базе которой человек формирует себя как личность.

Доказано, что именно ценностные ориентации общества и студенческой молодежи приобретают исключительную актуальность и становятся одними из ведущих групп факторов. Украинское общество стоит перед проблемой выработки таких определяющих ценностей, приемлемых как для общества в целом, так и для каждого из его членов. Поиск оптимальной модели развития общества состоит также в определении детерминант оптимизации развития ценностных ориентаций студенческой молодежи, под которыми мы подразумеваем направление управленческих действий, осуществляя которые можно достичь такого состояния ценностных ориентаций этой группы молодежи, что соответствовало бы потребностям поступательного развития общества.

Ключевые слова: студенчество, образование, мировоззрение, ценности, ценностный дискурс, ценностные ориентации, аксиология, рыночные и демократические трансформации.

Artimonova T.P. Value discourse of students in times of market and democratic transformations. - Manuscript.

Thesis for a degree of Ph.D. in philosophy, specialty 09.00.10 – philosophy of education. National Pedagogical Dragomanov University. – Kyiv, 2011.

The work presents a content of the new paradigm of system of values and value orientations of students, that is formed in the period of market and democratic transformations, takes into account the mentality of the Ukrainian people, its traditions, culture and ensures the effective and creative activity of youth.

It is determined that the problem of value discourse of students is traditional in the philosophy of education and at the same time new and urgent, especially for the transformational societies, characterized by variable growth dynamics, destruction of steady value-ideological priorities, search and establishment of the new ones. It is proved, that the concept of "value", preserving its traditionally defined philosophical and ideological content, in transformational society is simultaneously supplemented with new features, determinable by the original spirit of the era, the logics of the changes, that allow us to speak about a “new paradigm of values”, that are establishing in this society. Mechanism of formation of the value orientations of youth is given.

The basic variables of the new paradigm of values of students is analyzed, main factors of the dynamics of values of modern youth under the transformation (internal and external) processes that take place in Ukraine and worldwide are determined.

Key words: students, education, world outlook, values, value discourse, value orientations, axiology, market and democratic transformations.